

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Aleš Binar, Ph.D.

VYBRANÉ OZBROJENÉ KONFLIKTY BIPOLÁRNÍHO SVĚTA

**Rozšiřující studijní text k předmětu
Vybrané kapitoly světových a českých dějin (VKD)**

Občanská válka v Řecku (1946 až 1949)

Počátky řecké občanské války mají své kořeny již v závěru druhé světové války. Postup Rudé armády směrem na Balkán a ovládnutí panonské kotliny donutilo německou armádu, aby bez **boje opustila většinu Balkánu**. V Řecku nakrátko vzniklo mocenské vakuum. O moc v zemi začaly mezi sebou soupeřit komunistické a demokratické síly. V letech 1944 a 1945 proběhla **první fáze** ozbrojeného konfliktu, který byla na nátlak Spojeného království, jejíž vojska obsadila část řeckého území, ukončen příměřím.

V polovině roku 1946 začala válka nanovo. **Demokratická řecká armáda** pod vedením gen. Markose VAFIADISE zahájila ze základen v komunistických zemích ofenzívu proti vládním jednotkám. Přes počáteční úspěchy, podmíněné rozkladem řecké ekonomiky a řecké armády, se její postup postupně vyčerpal, zvláště poté, co v rámci **Trumanovy doktríny** začaly USA poskytovat Řecku pomoc.

Osud řeckých komunistických partyzánů byl zpečetěn poté, co došlo k **sovětsko-jugoslávské roztržce**. Vedení řecké komunistické strany se postavilo na pozice Sovětského svazu, tj. proti Jugoslávii. Během léta 1948 byly řecké jednotky zatlačeny do hor na sever země a veškerá pomoc ze strany komunistických zemí mohla proto směřovat výhradně přes jugoslávské území. Jugoslávie však z pochopitelných důvodů neměla zájem podporovat řecké komunisty. Koncem srpna 1949 byly proto izolované řecké partyzánské jednotky rozdraceny během závěrečné ofenzivy pod vedením maršála ALEXANDRA PAPAGOSE. Dne 16. října 1949 bylo nakonec sjednáno příměří a konflikt skončil komunistickou porážkou.

Závěr. Občanská válka v Řecku si vyžádala na 20 000 padlých na obou stranách a životy asi 5000 civilistů. Výsledek války znamenal **neúspěch politiky Sovětského svazu**, který již nadále nebyl schopen rozšiřovat sféru svého vlivu, ba naopak rozsah jeho vlivu začal ustupovat. Zanedlouho po skončení války, v roce 1952, Řecko vstoupilo do NATO.

Korejská válka 1950 až 1953

Koncem druhé světové války byla Korea rozdělena podél **38. rovnoběžky** na severní část, kterou obsadila Rudá armáda, a jižní část, kterou obsadila americká vojska. Do roku 1950 se v obou částech etablovaly zcela odlišné režimy. Na severu vznikla **Korejská lidově demokratická republika**, KLDR, v čele s komunistickou stranou pod vedení Kim IR-SENA, na jihu vznikla **Korejská republika** v čele s prezidentem Li SYN-MANEM. V letech 1948 a 1949 odešla jak sovětská, tak americká vojska.

Za této situace naléhal Kim IR-SEN jak na Josifa STALINA, tak na Mao CE-TUNGA, aby podpořili záměr vojenského útoku na jižní Koreu. Situaci ovlivnil i fakt, že v říjnu roku 1949 čínští komunisté definitivně porazili ČANKAJŠKA a jeho Kuomintang.

Dne 25. června 1950 zahájila **Korejská lidová armáda** pod vedením Kim ČCHEKA útok do jižní Koreje a poté velmi rychle postupovala na jih, dne 28. června dobyla Soul a zastavila se až na hranicích tzv. **pusanského perimetru**. Mezitím však Spojené státy na půdě OSN reagovaly na události, označily KLDR za agresora a vyzvaly členské státy OSN, aby poskytly pomoc Jižní Koreji. Do Koreje vyslalo své kontingenty 16 zemí, většinu však tvořily jednotku USA.

V září 1950 přešla americká vojska do **protiútoku**. Dne 15. a 16. září 1950 se americká vojska pod velením gen. Douglase MACARTHURA vylodila v **Inčchonu** (operace **Chromite**) a donutila severokorejská vojska k ústupu. Dne 28. září byl znovu dobyt Soul a americká armáda zahájila operace severně od 38. rovnoběžky. KLDR nebyla schopna čelit náporu a její síly se **stáhly až k čínským hranicím**.

Do průběhu války však zasáhla **Čína**, jejíž armáda, oficiálně prohlašována za „dobrovolníky“, přešla pod vedením Lin PIAA 1. listopadu 1950 do ofenzívy. Gen. D. MACARTHUR za této situace požadoval rozšíření vojenských operací až do severní Číny; američtí politici tento záměr odmítli a po vzájemném konfliktu byl generál odvolán a nahrazen gen. Matthew RIDGWAYEM. Na jaře 1951 přešla vojska USA do protiútoku a již podruhé dobyla Soul (14. března 1951). Od tohoto okamžiku se frontová linie stabilizovala zhruba kolem 38. rovnoběžky její průběh se až do konce války příliš neměnil.

V červnu 1951 bylo zahájeno jednání o příměří, zpočátku probíhalo ve městě **Kesonu**, posléze v **Pchanmundžonu**. Jednání o mír vázla na otázce severokorejských zajatců, příměří bylo proto podepsáno až 27. července 1953.

Závěr. Korejská válka se považuje za první „horkou“ válku studenoválečného konfliktu. Přestože se jednalo o lokální konflikt, v důsledku zájmů velmocí se do bojů zapojila různou intenzitou řada zemí, především **Spojené státy** a **Čína**, ale taktéž i **Sovětský svaz**. Na druhou stranu rozpoutání války pevněji přimklo Spojené státy k Evropě a z obavy před eskalací a rozšířením konfliktu došlo k prohloubení spolupráce zemí NATO. Celkem si válka vyžádala na 42 000 životů Američanů a asi 17 000 příslušníků kontingentů ostatních zemí. Celkové ztráty na životech se v důsledku korejské války odhadují až na 3,2 milióny osob. Válka skončila patem, neboť nová hranice mezi severní a jižní Koreou probíhala zhruba ve stejných místech, jako před válkou. Na druhou stranu ukázala na snahu USA a západního světa postavit se na obranu vůči komunistické agresi.

Korejská válka byla **ukončena příměřím**, nikoliv řádným mírem a oba státy na korejském poloostrově jsou **formálně ve válečném stavu**. V severní Koreji dodnes existuje totalitní režim. Ideologické a územní spory jsou příčinou častých střetů na hranici, které představují bezpečností hrozbu zejména pro oblast Dálného východu.

Kubánská raketová krize

Kubánská raketová krize byla politickým střetnutím během studené války, ve kterém oba hlavní aktéři krize, Spojené státy a Sovětský svaz, staly na pokraji války. Vzhledem k její odlišné interpretaci užíval se, především v zemích východního bloku, pro její pojmenování, též termín „**karibská krize**“, neboť snahou Sovětského svazu bylo dokázat, že zásah na Kubě byl součástí „imperiální“ expanze Spojených států do oblasti Karibiku. Naopak, obzvláště ve Spojených státech, přidání termínu „raketová“ („**Cuban Missile Crisis**“), implicitně znamenalo, že původcem krize byly sovětské rakety.

Kuba byla zemí, která z řady příčin, především geografických a historických, byla blízkým partnerem Spojených států. Od roku 1952 se k moci znovu dostal diktátor Fulgencio BATISTA. Jeho diktatura nebyla populární a v zemi vypukl aktivní odboj. V něm působila skupina vedená Fidelem CASTREM, která později dostala název **Hnutí 26. července**. Její zbytky se po neúspěšném pokusu o vojenský převrat dne 26. července 1953 (odtud název) uchýlili v Mexiku. Hlavními programy Hnutí byla obnova ústavních poměrů podle ústavy z roku 1940 a sociální požadavky, např. podíl dělníků na zisku podniků apod.

Po přípravách se členové hnutí o počtu 82 mužů, nyní již včetně Che GUEVARY, dne 2. prosince 1956 vylodili na Kubě. Přes počáteční citelné ztráty probili se revolucionáři do vnitrozemí, postupně navázali spolupráci s ostatními příslušníky hnutí odporu. Do konce roku 1958 ovládlo hnutí většinu ostrova a v prosinci 1958 F. BATISTA uprchl ze země. Dne 2. ledna 1959 revoluční vojska vstoupila do Havany a byla ustavena nová **revoluční vláda**. Krátce nato však došlo mezi revolucionáři ke středu a dne 26. února 1959 se stal F. CASTRO předsedou vlády a začal upevňovat osobní moc. Během několika let získala jeho vláda charakter **komunistické diktatury**, byla provedena řada reforem, mj. pozemková, a došlo ke **znárodnění amerických a britských společností**. Vztahy k USA se v důsledku toho prudce zhoršily, v říjnu bylo 1960 uvaleno na Kubu embargo, a dne 3. ledna 1961 přerušil Washington s Havanou kontakty. Spojené státy současně iniciovaly diplomatickou ofenzívu s cílem Kubu izolovat; členské státy Organizace amerických států totiž odsoudili Kubu v **rezoluci ze San José**. Kubánský režim se začal poohlížet po nových diplomatických vztazích. Navázání spojení se Sovětským svazem se tak mohlo jevit jako zákonité.

Vzájemné americko-kubánské vztahy se zhoršily po **vyloštění** kubánských proticastrovských jednotek dne 17. dubna 1961 na pláži Playa Girón v **Zátoce sviní** (Bahia de Cochinos). Invaze se totiž uskutečnila s významnou podporou Spojených států, respektive CIA (Allan DULES). 1400 emigrantů, kteří chtěli svrhnout Castrův režim, však bylo během tří dnů poraženo. Očekávané povstání proti režimu, se kterým bylo kalkulováno, nevypuklo a nový americký prezident, John F. KENNEDY, současně omezil vojenskou podporu akce. Akce skončila naprostým fiaskem, naopak nepřímo znamenala posílení pozic F. CASTRA na Kubě a ve světě.

Průběh události na Kubě a v mezinárodních vztazích zásadním způsobem utvářela **vnitropolitická situace** v Sovětském svazu. Osobní moc prvního tajemníka KSSS Nikity Sergejevič CHRUŠČOVA byla na počátku šedesátých let otřesena. Současně se Sovětský svaz dostal do ekonomické krize, kterou doprovázel politický neklid (například v Novočerkassku došlo ke střetu s armádou). Agresivní zahraniční politikou se Chruščov snažil odvrátit pozornost od řady problémů. Od počátku roku 1962 začal být zvažován postup, jak vyrovnat strategickou převahu Spojených států v jaderných zbraních. Výsledkem byla **Operace Anadyr**, která byla definitivně schválena prezidiem ÚV KSSS dne 24. května 1962. Název byl vypůjčen od stejnojmenné sibiřské řeky, kam měla výprava, kvůli utajení, údajně směřovat. Vojáci vysláni do Karibiku tak byli například opatření speciální zimní výstrojí. Rozsah operace byl skutečně nevídaný. Na Kubu byla postupně přemístěna raketová divize o šesti plucích s celkem 60 raketami, dvě divize protivzdušné obrany a čtyři křižníky pobřežní ochrany o celkem asi 40 000 mužích.

Americké zpravodajské služby zaregistrovaly nebývalou aktivitu v oblasti Kuby. Asi měsíc shromažďovaly informace a nakonec dne 16. října 1962 obdržel prezident J. F. KENNEDY analýzu leteckých snímků odpalovacích zařízení. K projednávání jednotlivých kroků vytvořil poradní orgán, který vešel ve známost jako EXCOMM, jehož členem byl mj. prezidentův bratr Robert KENNEDY, ministr spravedlnosti. Nejprve byla zvažována alternativa vojenského řešení, teprve poté získala podporu myšlenka **blokády ostrova**. Dne 22. října 1962 J. F. KENNEDY prohlásil, že USA budou bránit svobodu kdekoli na světě a vyzval N. S. CHRUŠČOVA, aby zastavil sovětskou expanzi. Následující den byla vyhlášena blokáda Kuby, označována jako karanténa, která vstoupila v platnost dne 24. října 1962. Prohlášení

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

bylo **podpořeno** **rezolucí** OSN, čímž získalo legitimitu (karanténa totiž zasahovala do mezinárodních vod). Spojené státy současně požadovaly okamžité stažení sovětských raket. Následovala série dopisů mezi nejvyššími představiteli velmocí, ale zpočátku ani jedna strana nebyla ochotná k ústupkům. Obě strany současně uvedly své armády do **stavu pohotovosti**, ve Spojených státech byly připraveny obě legendární jednotky, 82. a 101. výsadková divize, a současně byli mobilizováni i záložníci. Až reálná hrozba válečného střetu přiměla obě velmoci revidovat své postoje. Dne 26. října 1962 vyjádřil N. S. CHRUŠČOV ochotu vyhovět podmínkám USA, pokud se USA zavážou, že nenapadnou Kubu. Druhého dne, 27. října, totiž N. S. CHRUŠČOV požadoval oplátkou demontáž amerických raket z Turecka. Diplomatická krize skončila dne 28. října 1962, kdy se Sovětský svaz zavázal stáhnout rakety z Kuby, a Spojené státy, že nenapadnout Kubu a stáhnout rakety z Turecka.

Závěr. Kubánská krize skončila formálně oboustrannými ústupky, jak Sovětského svazu, tak Spojených států. Sovětský svaz totiž přistoupil na stažení jaderných zbraní z Kuby, Spojené státy adekvátně stáhly jaderné zbraně z Turecka. Přes formální reciprocitu existoval zásadní rozdíl, totiž, že stažení zbraní z Kuby znamenalo konec jaderného ohrožení USA, stažení zbraní z Turecka však nevedlo k obdobné situaci v případě Sovětského svazu; USA nadále disponovali raketami mj. v západní Evropě. Nicméně vzhledem k faktu, že krize byla vyprovokována Sovětským svazem, jednalo se při nedosažení stanovených cílů a při míře ústupků o jeho porážku. Ta byla následně stvrzena roztržkou ve vzájemných vztazích, v jejímž důsledku ztratil Sovětský svaz kontrolu nad Kubou.

Pro mezinárodní vztahy však přinesla krize, po jejím odeznění, novou etapu ve vzájemných vztazích, období „mírového soužití“ mezi USA a Sovětským svazem. Představitelé obou velmocí, při vědomí rizika možné konfrontace, přistoupili na dohodu, že veškeré možné konflikty budou konzultovat. Jedním ze symbolů pozdější etapy vzájemných vztahů byla instalace „horké“ linky mezi Washingtonem a Moskvou (1. září 1963) a dne 5. srpna 1963 podpis smlouvy o neprovádění jaderných pokusů. Krize však podkopala vratkou pozici N. S. CHRUŠČOVA a uspišila jeho pád. V roce 1964 byl odstaven a role sovětského vůdce se ujal L. I. BREŽNĚV.

Invaze do Afghánistánu (1979 – 1989)

Afghánistán procházel v sedmdesátých letech bouřlivým politickým vývojem, který byl důsledkem vleklé ekonomické krize. V červenci 1973 byla svržena monarchie a nastolen republikánský režim. Proti režimu narůstal odpor; ten představoval zejména **Revoluční výbor ozbrojených sil**, který měl podporu v **Lidové demokratické strany Afghánistánu (LDSA)**. V dubnu 1978 byl režim svržen a k moci se dostal Revoluční výbor; do čela země byl postaven Núr Muhammad TÁRAKÍ. V prosinci 1978 byla podepsána afghánsko-sovětská smlouva, která mj. předpokládala vojenskou pomoc. Nástupem levicových sil k moci nebylo ukončeno **vnitřní napětí**, které se projevilo zavraždění TÁRAKÍHO. Dosud potlačeni stoupenci svržené vlády, stejně jako islámské skupiny, začaly znovu získávat vliv. V relativně krátkém čase ovládly velkou část země. Moc v zemi převzala nová vláda, která se stavěla vůči Lidové straně nepřátelsky.

Za této situace vedení Sovětského svazu, v obavě o ztrátu vlivu v této zemi, rozhodlo v prosinci 1989 k přípravě **intervence**. Ta byla legitimizována žádostí afghánské vlády o pomoc z jara roku 1979. V noci na 25. prosince 1979 seskočil sovětský výsadek, který měl za cíl ovládnout Kábul. Stávající vláda byla rozehnána a do čela státu byl vzápětí dosazen Babrak KAMAL, generální tajemník Lidové strany a dosavadní vyslanec Afghánistánu v Československu, jenž vyhlásil socialistické zřízení. Přes počáteční úspěchy sovětské armády nedařilo se porazit opoující síly; většinu země, po deset let bojů, ovládali tzv. **mudžahedíni**.

Z větších bojových operací války je nutno zmínit **Operaci Magistrála**, která byla realizována v listopadu a v prosinci 1987. Cílem bylo vymanit z obklíčení město Chóst. V rámci této operace proběhly jedny z nejtěžších bojů, a to bitva o kótu 3234.

Válka v Afghánistánu byla výjimečná v několika směrech. Přestože se jednalo o konflikt, který byl iniciován napětím v zemi v důsledku bipolarity světa, ukázal, že existují i další silné aspekty, které není vhodné přehlížet. Tím byl **islámský fundamentalismus**. Podporu Afghánistán nalézal především v řadách muslimů, kteří uposlechli výzvu ke svaté válce a vstupovali do jednotek mudžahedínů. Do bojů nepřímo zasáhly USA, které prostřednictvím CIA zřídily výcviková centra pro tyto mudžahedíny. Autorem této myšlenky byl údajně Zbigniew BRZEZINSKI.

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Nástup Michaila S. GORBAČOVA do čela SSSR vytvořil podmínky pro postupné, ale definitivní ukončení afghánské války. Sovětský svaz umožnil, aby OSN přijala zprostředkovatelskou úlohu. Po řadě jednání byla dne 14. dubna 1988 uzavřena **dohoda** mezi SSSR, USA, Afghánistánem a Pákistánem **o stažení sovětských vojsk a ukončení války**. Sovětská vojska se stáhla do 15. února 1989. Osud kábulského režimu však tento okamžik dlouho nepřechkal a u moci se udržel pouze do dubna 1992.

Závěr. Na straně Sovětského svazu vyžádala si afghánská invaze asi 14 000 padlých (jiné odhady hovoří až o 25 000 padlých); odhaduje se, že konflikt si dohromady vyžádal na 1,5 milionu mrtvých. Přestože tato invaze přispěla ke zhoršení sovětsko-amerických vztahů a stala u zrodu tzv. **druhé studené války**, mnohem podstatnější byla skutečnost, že přední světová velmoc si nedokázala podrobit malý stát. Invaze současně vyburcovala muslimský svět a podnítila vzestup **islámského fundamentalizmu**, který předtím zvítězil v iránské revoluci roku 1979. Všeobecná podpora mudžahedínů vedla pak k vzestupu hnutí **Taliban**, které v roce 1996 vyhlásilo v Afghánistánu islámský stát.

Krajně levicový terorismus

Ve druhé polovině šedesátých let se ve **Spolkové republice Německo** aktivizovalo studentské hnutí. Požadavky studentů stály na levicových pozicích. Kritika se týkala především vrcholné politiky a organizace ekonomického života (kapitalismu). Paralelně docházelo k nárůstu pozic nacionalistické pravice, o čemž svědčí i volební úspěchy německé národní strany (NPD), strany, která byla založena v roce 1964.

Ve vývoji studentského levicového hnutí byl klíčovým okamžikem rok 1967. Tehdy přijel na diplomatickou návštěvu iránský šáh (panovník) Rezá PAHLAVÍ. Ten byl v socialistické a liberální kritice označován za představitele represivního režimu. **Demonstrace proti šáhovi** vyvrcholily dne 2. června 1967; ty však byly potlačeny s nezvyklou krutostí a to jednak policií, jednak šáhovými stoupenci. Během demonstrací byl zavražděn student Benno OHNESORG. Na počet těchto událostí se tvořící se extrémně levicové hnutí označilo jako **Hnutí 2. června**. Další událost, která radikalizovala studentskou opozici, byl **atentát** na Rudiho DUTSCHKEHO („Rudý Rudi“), jednoho z nejvýznamnějších mluvčích studentské opozice, který spáchal sympatizant německého radikálního nacionalismu. Ač atentát ze dne 11. dubna 1968 R. DUTSCHKE přežil, vyvolal protestní vlnu vůči státu a jeho domnělé „represivní“ funkci.

V této době se mezi příslušníky Hnutí 2. června zformovala radikálně smýšlející skupina, později nazývána jako **Skupina Baader-Meinhofová** (Baader-Meinhof-Komplex), respektive, od počátku sedmdesátých let, jako **Frakce Rudé armády** (RAF; Rote Armee Fraktion). Jednalo se o nevelkou skupinu, čítající několik desítek osob. Mezi hlavní představitelé tzv. první generace patřili Andreas BAADER a Gudrun ENSSLIN(-ová) a částečně též bývalá novinářka Ulrika MEINHOF(-ová). V letech 1970 až 1972 se skupina nacházela v ilegalitě, přičemž měla na svědomí desítky kriminálních deliktů, vesměs krádeže a přepadení. Tuto činnost interpretovali jako novou formu boje, tzv. **městskou guerillu**. Na jaře roku 1972 RAF uskutečnila sérii teroristických útoků na různé objekty; největší byl bombový útok na sídlo americké vojenské posádky. Nicméně ještě téhož roku byli nejvyšší představitelé RAF dopadeni.

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

V letech 1972 až 1977 se představitelé první generace nacházeli ve vyšetřovací vazbě a ve vězení. Soudní přelíčení skončila na podzim roku 1977. Ve snaze o jejich osvobození připravila tzv. druhá generace RAF několik akcí. Největší byl únos představitele ústředny zaměstnavatelů Hannse Martina SCHLEYERA. K představitelům **druhé generace** patřili zejména Brigitte MOHNHAUPT(-ová), Peter-Jürgen BOOCK a Christian KLAR.

Únos představitele „kapitalizmu“ však nevedl k očekávanému propuštění vězňů. Spřátelená **Organizace za osvobození Palestiny** připravila další operaci. Tou byl **únos letadla německých aerolinií**. Operace byla spuštěna dne 13. října 1977. Po pěti dnech však byli únoscí během protiteroristického zásahu v Mogadišu, kam letoun mezitím doletěl, poraženi a rukojmí osvobozeno. Věznění představitelé RAF proto v bezvýchodné situaci spáchali sebevraždu.

Po odeznění tzv. „německého podzimu“ roku 1977 se druhá generace uchýlila ke zcela odlišné strategii. Nyní se měla městská guerilla zaměřit na jednotlivé **atentáty vůči vybraným představitelům** establishmentu, zejména armády, a „kapitalizmu“. Tuto strategii převzala i tzv. **třetí generace**, která nastoupila do čela RAF v polovině osmdesátých let. Výrazné oslabení RAF znamenal zánik NDR, kde organizace nacházela útočiště a podporu ze strany Stasi. V devadesátých letech byla činnost postupně utlumována; v roce 1998 RAF oficiálně **ukončila svou činnost**.

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Doporučená literatura

- AUST, Stefan: *Baader Meinhof Komplex. Frakce Rudé armády 1970-1977*. Praha 2010, 488 s.
- CATCHPOLE, Brian: *Korejská válka 1950-53*. Praha 2003, 347 s.
- CHINNERY, Philip D.: *Korejské krutosti. Zapomenuté válečné zločiny v Koreji 1940-1953*. Praha 2003, 311 s.
- DAŇKOVÁ, Šárka: *RAF – Frakce Rudé armády*. Praha 2006, 199 s.
- FEIFER, Gregory: *Velký hazard. Sovětská válka v Afghánistánu*. Praha 2009, 335 s.
- KENNEDY, Robert F.: *Třináct dní. Vzpomínky na kubánskou raketovou krizi*. Praha – Litomyšl 1999, 190 s.
- NÁLEVKA, Vladimír: *Horké krize studené války*. Praha 2010, s. 110-212.
- NÁLEVKA, Vladimír: *Karibská krize*. Praha 2001, 241 s.
- NÁLEVKA, Vladimír: *Stalinova hra o zemi jitřní svěžesti. Korejská válka 1950-1953*. Praha 2009, 170 s.
- NOVÁK, Martin: *Džihád proti Kremlu. Sovětská válka v Afghánistánu a zrod al-Káidy*. Praha 2008, 245 s.